

**CHARAKTER PROTOKOŁU ELEKTRONICZNEGO W PROCEDURZE
CYWILNEJ**

THE NATURE OF ELECTRONIC PROTOCOL IN CIVIL PROCEDURE

dr Piotr Kluz

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

mgr Marta Lech

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej
im. Alcide De Gasperi w Józefowie

ABSTRACTS

Ustawodawca Polski znowelizował kodeks postępowania cywilnego w 2010 r. pod kątem dostosowania wymiaru sprawiedliwości do standardów wypracowanych w innych państwach. Wprowadzenie protokołu elektronicznego spowodowało przyspieszenie postępowań przed sądami. Tym samym przyczyniło się do zmiany wizerunku wymiaru społeczeństwa w Polsce, jako bardziej sprawnego i skutecznego.

Polish legislature amended the Code of Civil Procedure in 2010 paying special attention to conformity of justice to the standards developed in the other countries. The introduction of electronic protocol resulted in acceleration of court proceedings. Moreover it contributed to changing the image of Polish society dimension, as more efficient and effective.

KEY WORDS:

protokół elektroniczny, procedura cywilna, wymiar sprawiedliwości, sąd, sędzia

electronic protocol, civil procedure, criminal justice, court, judge

WPROWADZENIE

Zmianą kodeksu postępowania cywilnego, jaka weszła w życie 1 lipca 2010 r. , wprowadzono do polskiej procedury cywilnej obowiązek protokołowania rozpraw za pomocą urzędzenia rejestrującego dźwięk

albo obraz i dźwięk. Znowelizowane przepisy kodeksu postępowania cywilnego nie posługują się pojęciem „protokołu elektronicznego”, a mówią wyłącznie o protokole sporządzonym za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk. Pojęcia „protokół elektroniczny” używa natomiast doktryna, dla odróżnienia nowego sposobu protokołowania od tzw. protokołu tradycyjnego, sporządzanego wyłącznie w formie pisemnej. Sformułowanie „protokół elektroniczny” stanowi zatem pewne uproszczenie pojęciowe i protokół ten nie może być utożsamiany z odrębną instytucją prawną odnoszącą się do formy utrwalania przebiegu postępowania.

W konsekwencji, zarówno protokół sporządzony wyłącznie w formie pisemnej, jak i protokół sporządzony za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk stanowią ten sam rodzaj dokumentu, z którym związane są takie same skutki prawne. Ten drugi, po podpisaniu go zgodnie z wymogami zawartym w art. 158. § 3. k.p.c., tak jak i protokół pisemny po podpisaniu, stanowi dokument urzędowy i posiada moc dowodową takiego dokumentu, wobec czego – zgodnie z art. 244. k.p.c. – stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo zaświadczone. A zatem przeprowadzenie dowodu z takiego dokumentu potwierdza okoliczność, że przebieg rozprawy, treść oświadczeń stron, zeznań osób przesłuchiwanymi i orzeczeń była taka, jak to wynika z protokołu.

CELE WPROWADZENIA PROTOKOŁU ELEKTRONICZNEGO

Głównymi celami wprowadzenia do sądowego postępowania cywilnego protokołu elektronicznego były przyspieszenie postępowania oraz zapewnienie jego lepszej funkcjonalności. Przyspieszenie prowadzenia postępowania sądowego za pomocą elektronicznego protokołowania rozpraw jest dyskusyjne w środowisku prawniczym.

Z pewnością rozprawy prowadzone przy użyciu urządzenia utrwalającego dźwięk albo obraz i dźwięk trwają krócej niż te same rozprawy protokołowane wyłącznie w formie pisemnej. Jednak z samego tylko skrócenia czasu trwania rozpraw nie wynika przyspieszenie prowadzenia postępowania sądowego. Na szybkość postępowania wpływają różne czynniki, zarówno te występujące po stronie sądu, jak i uczestników postępowania. Długość trwania rozprawy stanowi tylko jedno z wielu ogniw składających się na ostateczny kształt i przebieg postępowania sądowego. Niewątpliwie konieczność pracy przez sędziego nie na tradycyjnym pro-

tokole pisemnym, a na nagraniach z rozprawy, wymaga większego zaangażowania czasowego i zweryfikowania dotychczasowej metody pracy . Jakkolwiek zasygnalizowane trudności mogą zostać przezwyciężone przez sędziego sądu pierwszej instancji, który bezpośrednio uczestniczy w gromadzeniu materiału dowodowego w sprawie, w związku z czym łatwiej jest mu się po nim poruszać, tak w przypadku sądu drugoinstancyjnego, który orzeka na podstawie całego materiału dowodowego zgromadzonego w pierwszej instancji oraz w postępowaniu apelacyjnym, co de facto oznacza obowiązek zapoznania się z całością zapisu protokołu elektronicznego. W konsekwencji czas pracy sędziego sądu odwoławczego wyznaczony będzie czasem koniecznym do odsłuchania całego zapisu fonicznego, a długość rozpoznawania spraw w postępowaniu apelacyjnym może ulec wydłużeniu, sąd bowiem na zapoznanie się z daną sprawą powinien zarezerwować sobie więcej czasu.

Abstrahując od kwestii przyspieszenia postępowania sądowego poprzez zastosowanie protokołu elektronicznego, należy zgodzić się z poglądem, że dokonywanie zapisu dźwięku i obrazu rozpraw umożliwi właściwe udokumentowanie materiału dowodowego oraz dokonanie oceny prawidłowości prowadzonego postępowania, zwłaszcza wskutek wniesienia postępowania odwoławczego lub skargi o wznowienie postępowania. Ponadto rejestracja dźwięku lub dźwięku i obrazu jawnych posiedzeń pozwoli na utwalenie własnych sformułowań stron i uczestników postępowania, niewystylizowanych przez inną osobę, bez zniekształcania ich wypowiedzi, co pozwoli na ich rzetelniejszą ocenę . Tym samym w pełniejszym wymiarze realizowana jest zasada bezpośredniości, która nabiera szczególnego znaczenia w postępowaniu odwoławczym .

OCENA SKUTKÓW REFORMY

Należy jednak dostrzec, że przedstawione wyżej postulaty odnoszące się do zapewnienia lepszej funkcjonalności postępowania sądowego zostaną w pełni zrealizowane, gdy metoda pracy sędziów, w tym w szczególności tych rozstrzygających w drugiej instancji, zostanie dostosowana do nowego sposobu utrwalania materiału dowodowego. Niestety, poza zmianami w procedurze cywilnej, ustawodawca nie zdecydował się na dokonanie zmian w zakresie organizacji sądów i pracy sędziów. Uchybienia w tym zakresie mogą być brzemienne w skutki. Ze względu

dużą liczbę spraw sądy odwoławcze albo nie będą w ogóle zapoznawać się z nagraniami rozpraw przez sądem pierwszej instancji i korzystać wyłącznie z protokołu skróconego i treści uzasadnienia zaskarżonego orzeczenia, albo też wybiórczo odsłuchiwać treść protokołu elektronicznego.

PRAKTYCZNE WSKAZANIA WYNIKAJĄCE Z NOWELI ART. 157. K.P.C.

Zgodnie ze znowelizowanym brzmieniem art. 157. k.p.c. protokół posiedzenia jawnego sporządzany jest poprzez utrwalenie jego przebiegu za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk oraz pisemnie pod kierunkiem przewodniczącego. W sytuacjach, gdy ze względów technicznych utrwalenie przebiegu posiedzenia w sposób opisany powyżej nie jest możliwe, protokół sporządzany jest wyłącznie pisemnie, pod kierunkiem przewodniczącego (ar. 157. § 11 k.p.c.).

Zgodnie z dyspozycją powołanego przepisu protokołowanie rozpraw za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obraz i dźwięk stanowi regułę, a odstępstwo od niej i przejście do „tradycyjnej” formy protokołowania jest możliwe wyłącznie, gdy względy techniczne uniemożliwiają prowadzenie protokołu elektronicznego. Należy w tym miejscu zauważyć, że protokół sporządzony na podstawie art. 157. § 1. k.p.c. zawiera także wersję papierową, jednak w takiej sytuacji protokół pisemny powinien ograniczać się do wskazania, gdzie i kiedy czynność miała miejsce i kto w niej uczestniczył, oraz niektórych oświadczeń procesowych stron i rozstrzygnięć sądu .

Jeżeli jest to niezbędne do zapewnienia prawidłowego orzekania w sprawie, prezes sądu na wniosek przewodniczącego składu sędziowskiego może zarządzić sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu sporządzanego za pomocą urządzenia rejestrującego dźwięk albo obrazu i dźwięk, taka transkrypcja stanowi załącznik do protokołu (art. 158. § 4. k.p.c.). Sporządzenie transkrypcji odpowiedniej części protokołu elektronicznego może okazać się konieczne najczęściej ze względu na jego słabą jakość, która uniemożliwiałaby poprawne ustalenie treści składanych przez strony wniosków czy zeznań świadków .

Strony i uczestnicy postępowania – zgodnie z treścią art. 9. § 2. k.p.c. – mają prawo otrzymania z akt sprawy wyłącznie zapisu dźwięku, wyłączona zatem została możliwość otrzymania zapisu obrazu . Podyktowane jest to koniecznością ochrony wizerunku osób biorących udział w postępowaniu.

Nie oznacza to jednak, że strony nie mają dostępu do nagrania audiowizualnego, gdyż mogą z nim zapoznać się w sądzie.

W ten sposób wykorzystanie urzędzeń rejestrujących wymusi zorganizowanie w siedzibie sądu specjalnego stanowiska, które pozwoli na zapoznawanie się z treścią protokołu elektronicznego. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na konieczność takiego zorganizowania tego miejsca, aby osoby do tego nieuprawnione nie mogły zapoznać się z treścią zapisu – tak obrazu (np. poprzez wykorzystanie osłon bądź przegród), jak i dźwięku.

Ponadto regulamin urzędowania sądów powszechnych daje możliwość przeglądania akt przez osoby pozbawione wolności. W przypadku sporządzenia protokołu elektronicznego oczywiste jest, że osoba pozbawiona wolności nie może być ograniczona w dostępie do akt sprawy z powodu braku odpowiedniego zaplecza infrastrukturalnego, które uniemożliwi zapoznanie się z treścią zapisu audio i wideo w zakładzie karnym bądź areszcie śledczym. Istnieje wprawdzie możliwość, gdy w przypadku zaistnienia szczególnych względów osoba pozbawiona wolności może przejrzeć akta w sekretariacie sądu, jednak biorąc pod uwagę niejednokrotnie skomplikowaną procedurę konwojowania takiej osoby, trudno uznać, że owymi szczególnym względami będzie brak odpowiedniej infrastruktury w miejscu, gdzie osoba ta jest przetrzymywana.

ZAKOŃCZENIE

Nowelizacja art. 157. k.p.c. przyczyniła się do usprawnienia funkcjonowania systemu wymiaru sprawiedliwości w Polsce. Liczba spraw i wysoki stopień ich złożoności powodowały znaczące spowolnienie funkcjonowania całego systemu. Nie bez znaczenia jest również zmniejszenie kosztocłonności wymiaru sprawiedliwości, chociaż w początkach tej reformy zostały wydane znaczące środki finansowe na zakup odpowiedniego oprzyrządowania technicznego i informatycznego. Konieczność zatem usprawnienia przebiegu.

Obecnie po ponad czterech latach funkcjonowania tej nowelizacji kodeksu postępowania cywilnego można powiedzieć, że protokół elektroniczny znacznie przyspieszył wiele spraw, a przez to zmienił się też wizerunek wymiaru sprawiedliwości w Polsce.

ENDNOTES

¹Ustawa z 29 kwietnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (DzU nr 108, poz. 684.).

²Zob. m.in. J. Gołaczyński (red.), *Informatyzacja postępowania sądowego w prawie polskim i wybranych państwach*, Warszawa 2009, s. 109., I. Gromska-Szuster [w:] H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. Artykuły 1--366*, Warszawa 2011, komentarz do art. 157. pkt 5. i nast., D. Sielicki, *Nowoczesne metody protokolowania czynności sądowych*, e-Biuletyn 2003, nr 4, M. Domagalski, *Protokolant ma być lepszy od magnetofonu*, [w:] *Rzeczpospolita, Prawo co dnia*, nr 37 (7938), s. C. 2, *Tenże*, *Protokolanta zastąpi w sądzie kamera* [w:] *Rzeczpospolita, Prawo co dnia*, Nr 101 (8612), s. C. 2.

³K. Kronenberger, *Komentarz do ustawy z dnia 29 kwietnia 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego*, Lex/el. 2011, komentarz do art. 157 k.p.c. (komentarz dostępny wyłącznie w formie elektronicznej).

⁴*Ibidem*.

⁵Por. *Ibidem*.

⁶Por. I. Gromska-Szuster [w:] H. Dolecki (red.), T. Wiśniewski (red.), *Kodeks postępowania cywilnego...*, komentarz do art. 157. pkt 9.

⁷Por. *Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego (druk sejmowy VI kadencji nr 2870)*, K. Kronenberger, *Komentarz do ustawy z dnia 29 kwietnia 2010 r. o zmianie...*, komentarz do art. 157. k.p.c.

⁸Jak podają D. Sielicki i A. Templin, *rozprawa przy zastosowaniu urządzenia rejestrującego dźwięk albo dźwięk i obraz trwa o ok. 1/3 krócej niż taka sama rozprawa rejestrowana w sposób tradycyjny*. D. Sielicki, A. Templin, *Zastosowania zapisu audio/video do utrwalania przebiegu rozprawy sądowej – opis eksperymentu*. e-Court, *electronic Court: judicial IT-based Management IST-2000-28199*, [w:] *E-biuletyn Centrum Badań Problemów Prawnych i Ekonomicznych Komunikacji Elektronicznej* 2010, nr 1, s. 25. <http://cbke.prawo.uni.wroc.pl/files/ebiuletyn/Microsoft%20Word%20-%20E-Court%20opis%20i%20rezultaty%20eksperymentu.pdf> [20 października 2011, godz. 19.05].

⁹Odmienne J. Gołaczyński, S. Kotecka, A. Zalesińska, *Protokół w postaci zapisu dźwięku albo obrazu i dźwięku z posiedzenia jawnego w sprawach*

cywilnych, MP 2010, nr 19, s. 1051.

¹⁰Por. Uzasadnienie do projektu ustawy...s. 1.

¹¹Ibidem.

¹²K. Kronenberger, op. cit., komentarz do art. 157 k.p.c.

¹³Por. Uzasadnienie do projektu ustawy...s. 1.

¹⁴Pewne problemy, wpływające na jakość nagrań rozpraw, mogą pojawić się w związku z obowiązkiem wstawiania podsądnego, gdy sąd się do niego zwraca, bądź gdy podsądny zwraca się do sądu. W tym zakresie Ministerstwo Sprawiedliwości rozważa wprowadzenie odpowiednich zmian w regulaminie urzędowania sądów powszechnych. Dopuszczone byłoby pozostawianie podsądnego w pozycji siedzącej, gdy sąd się do niego zwraca, nie tylko ze względów zdrowotnych, ale także jeżeli wymagać będzie tego troska o jakość nagrania.

¹⁵Analogiczną regulację wprowadzono w postępowaniu nieprocesowym, gdzie zgodnie z art. 525. k.p.c. możliwość otrzymania zapisu dźwięku mają uczestnicy postępowania oraz każdy, kto potrzebę otrzymania takiego zapisu dostatecznie usprawiedliwi.